

Over de FLORON-Eindejaarsplantenjacht

Gertie Papenburg

In 2014 is FLORON de Eindejaarsplantenjacht gestart. Inmiddels zijn er vier edities geweest. Ook in Fryslân wordt volop meegedaan, gemiddeld worden er 27 lijsten vanuit onze provincie ingestuurd. In dit artikel wordt een schets gegeven van de Nederlandse floristiek in het algemeen en de rol die de Eindejaarsplantenjacht daarin speelt. Tenslotte worden enkele resultaten gegeven van het onderzoek van eind 2017.

Inleiding

Wat zijn doel en zin van de plantenjacht? Floristiek is onderzoek naar verspreiding van plantensoorten: welke planten komen voor, waar komen ze voor, in welke aantallen? Nederland is floristisch zo niet hét, dan toch wel een van de best onderzochte stukjes aarde. En dat niet alleen qua dichtheid (per vierkante kilometer!), maar ook qua duur. Al meer dan een eeuw rijgen zich hier de min of meer systematische inventarisaties aaneen, in een steeds maar aanzwellende stroom. Hetzelfde geldt voor andere soortengroepen. De Nederlandse Databank Flora en Fauna (NDDF) is internationaal uniek in zijn soort.

Er worden veel natuurdata verzameld door professionals, maar de natuurstatistiek drijft in Nederland voor een groot deel op vrijwilligers, die begeleid, ondersteund en gefaciliteerd worden door soortenorganisaties. Die soortenorganisaties worden weer ondersteund door overheden. Toch zijn ze behoorlijk onafhankelijk omdat ze ook eigen verdientrajecten kennen. Die berusten vooral op de dataverzameling én op de expertise om die data zinvol te kunnen analyseren en interpreteren.

Organisatie floristisch onderzoek in Nederland

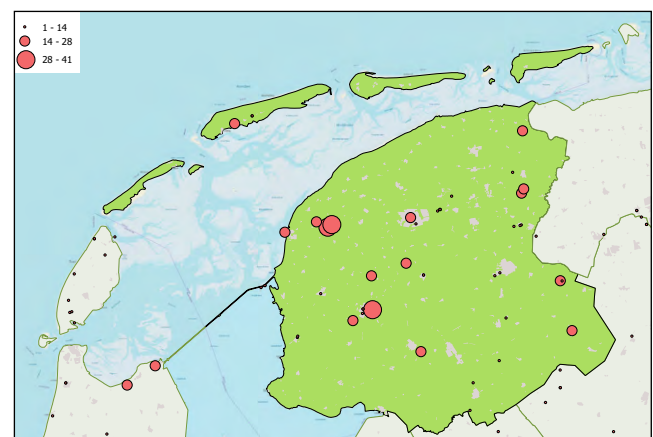
FLORON, de organisatie die in Nederland het inventariseren van planten organiseert, is dus afhankelijk van actieve vrijwilligers. Die werft zij onder andere door veel samen te werken met lokale en regionale plantenwerkgroepen, meestal met een IVN- of KNNV-achtergrond. Soms treft FLORON organisaties met een hoger aandeel specialisten. Rond Wageningen blijkt het universiteitsmilieu veel studenten-specialisten op te leveren. In Fryslân hebben we de FFF, die onder andere via de vermaarde plantencursussen van Jacob Koopman ook een specialistenbinder is gebleken. Aparte vermelding verdient Waarneming.nl, dat geen lokale/regionale structuur kent. Dat heeft wat specialisten betreft een zeer breed spectrum. Er zijn tussen FLORON en Waarneming.nl tal van levendige verbindingen.

Door deze intensieve contacten en door de FLORON-kampen, plantencursussen, excursies en dergelijke weet FLORON veel van de hoogste stijgers aan zich te binden, vaak zonder dat ze hun oorspronkelijke banden verbreken. Voor het goede begrip: met

stijgers bedoelen we vrijwilligers die hogere niveaus van soortenkennis verwerven en ook moeilijker soorten (zoals grassen) en notoir lastige soorten (zoals zeggen en fonteinkruiden) op naam weten te brengen, terwijl ze ook nog het veld in gaan, data verzamelen en die aanleveren. Wat FLORON bij die binding ongelofelijk helpt, is dat zij samen met zes andere soortenorganisaties de data die verzameld worden voortdurend geactualiseerd in beeld brengt in de NDDF-Verspreidingsatlas. Deze site, die z'n vorm kreeg tussen 2007 en 2015, voorziet daarmee in een enorme beloningsbehoefte voor de vrijwilligers.

Vanaf het begin in 1988 is - met wisselend succes - ook ingezet op 'instapactiviteiten'. FLORON wil plantenliefhebbers graag al vroeg in beeld krijgen én zij wil media- en publieksaandacht. De twee belangrijkste activiteiten in dit kader zijn op het ogenblik de Eindejaarsplantenjacht en 'Mijn berm bloeit', het onderzoek naar bermplanten met waarde voor met name vlinders. Deze activiteiten zijn vergelijkbaar met de tuinvogeltelling: met relatief weinig expertise en inspanning kun je bijdragen aan nieuwe kennis.

Aan onze datarijckdom kleeft een vreemde paradox. Is de verspreiding van plantensoorten nergens zo nauwkeurig in kaart gebracht, maakt dat des te zichtbaarder wat we dan weer níet weten. Net de vierkante kilometer waarover jij informatie wilt hebben, is al twintig jaar niet bezocht; er is wel een melding van een zeldzame soort, maar zonder

Figuur 1. Aantal plantensoorten per telling in Fryslân in 2017 (bron: Laurens Sparrius, FLORON).

precieze plaatsgegevens. Zo hebben we gegeven de klimaatopwarming ineens ook meer vragen over fenologische patronen. Fenologie is een onderdeel van de ecologie en houdt zich wat planten betreft bezig met groei-en-bloeistadia gerelateerd aan weersverschijnselen en klimaat.

De Eindejaarsplantenjacht

En zo komen we bij de Eindejaarsplantenjacht uit. Een publieksactiviteit gekoppeld aan actuele kennisbehoefte. Leuk om in dat drukkend-gezellige jaareinde er even op uit te kunnen: samen uitbuiken of individueel een uurtje ontsnappen. Het genereert aandacht van 'plantenmensen', aandacht van media, en kennis. Maar in dat laatste zit de nodige pijn. Want als die kennis ook een zeker wetenschappelijk gehalte moet hebben, dan moet je uniformiseren, een protocol opstellen. Plaats en tijd moeten vastliggen, dat is duidelijk. Omdat er een wedstrijdement in die 'jacht' zit, moet er ook een duurzaamheidspraak gemaakt worden. Dat is één uur geworden. Maar ja, inventariseren we in 2017 in Franeker met een groep, komen we een oliebolenkraam tegen. Warme oliebol, daar hebben we in de kou wel zin in! Dus laten we een klein half uurtje pauze in. Nou ja, dat wedstrijdement kunnen we wel negeren, het beïnvloedt de antwoorden op allerlei vragen niet. Maar hoe liggen de grenzen tussen 'in knop', 'in bloei' en 'uitgebloeid'? De aanwezigheid van stuifmeel zegt veel, maar niet altijd alles. Noteren we alleen wilde planten, of ook verwilderde? En wanneer is een plant dan verwilderd? Dit zijn veel wezenlijker vragen. De indruk is dat de deelnemers hier regelmatig eigen invullingen aan geven. Dat gaat ten koste van de wetenschappelijkheid.

Resultaten

Hoewel er in vier jaar ruim honderd lijsten opgestuurd zijn vanuit Fryslân, beschik ik slechts over zeven lijsten van inventarisaties. Opvallend is dat er maar één soort is die in alle zeven lijsten voorkomt: Straatgras. Op zes lijsten prijken Madeliefje, Klein kruiskruid en Vogelmuur. Deze behoren, samen met Paardenbloem, tot de landelijke top-5. Paardenbloem komt op vier van onze zeven lijsten voor.

In 2015 dachten we: de meesten inventariseren in stedelijk gebied, wij gaan met de officiële Friese excursie naar de Drogehamstermieden. Grote kans dat we bloeiend Moeraskartelblad vinden, dat wordt

vast een unieke vondst! Nee dus, het verkeerde in vroeg knopstadium en ook verder viel er weinig bloeiends te vinden. 19 soorten in bijna twee (!) uur. Alhoewel: we vonden bloeiende Zwarte zegge, die werd elders slechts op één plaats gevonden, in de overige jaren geheel niet.

Dan is de binnenstad of het dorpshart toch bevredigender: Kollum 2016 (25 soorten), Leeuwarden 2017 (26), Franeker 2017 (37). In Franeker belandden we onder andere in de Martenatuin, met stinsnachtige soorten als Groot sneeuwkllokje, Amerikaans vergeet-mij-nietje en Stinkend nieskruid. Tja, dat tikt wel aan. Al blijft het steeds de vraag wat je wel en wat je niet noteert. Wij hebben als uitgangspunt genomen: als het om kennelijk standvastige, 'verwilderde' populaties gaat, dan nemen we die mee. Tuinviolen die duidelijk aangeplant zijn dus niet, hun uitgezaaide (en vaak geregenereerde) nakomelingen nemen we wel mee. Wie de door FLORON gepubliceerde jaarlijsten bekijkt, merkt dat ruim tien procent van de soorten apert niet-wild is. Denk dan ook aan soorten als Kerstroos, Stokroos en Mahonie. Of aan Winterjasmijn in Kollum 2016 en Japans hoefblad in Buitenpost 2017.

Teddy Dolstra pakte in 2017 een Drachtster buitenwijk. Hij voerde een aantal bloeiende soorten herhaaldelijk in om zo een indruk van de aantallen te geven. Het systeem herkende deze persoonlijke aanpak niet en zette Teddy's lijst op 46 soorten, in plaats van de werkelijke 21. Kortom: dit type 'onderzoek' kent z'n wetenschappelijke beperkingen.

Toch levert het ook echt inzicht op. Dat er in 2015 maar liefst 735 verschillende soorten bloeiend aangetroffen werden rond de jaarwisseling was opzienbarend. Ook zien we dat koudebloei in bepaalde families significant méér voorkomt dan in andere. Absoluut staat de composietenfamilie aan top met 112 bloeiende (dat is 68% van de 165 in Nederland voorkomende) soorten. Ook gaan we na verloop van tijd 'reekswinst' boeken. En o ja, we ontmoetten in 2017 bij de twee officiële FLORON-excursies (Leeuwarden en Franeker) vier nieuwe plantenliefhebbers.

*Gertie Papenburg
Pijlkruid 13
9285 LL Buitenpost
gmgjtp@xs4all.nl*